

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Г. № 275 К/1
Дата 11.08.2022

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. № 445

Дата: 10.08.2022 г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО
№ 14 / 2022 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ
СЪДИИ,

С определение от 19.07.2022 г. по конституционно дело №14 от 2022 г. Конституционният (КС) съд е допуснал за разглеждане по същество искането на Омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето (доп., ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.), поради противоречието ѝ с разпоредбите на чл. 4, ал. 1, чл. 30, чл. 56 и чл. 122 от Основния

закон.

Със същото определение Висшият адвокатски съвет е конституиран като заинтересувана институция и му е предоставен 30-дневен срок за даване на писмено становище.

С оглед на поставения въпрос, Висшият адвокатски съвет намира следното:

I. По допустимостта на искането

Формално погледнато, отговорът е даден с постановяване на определението от 19.07.2022 г. Съгласно чл. 25, ал. 2 от Правилника за организацията на дейността на КС, той може да се произнася по допустимостта на искането във всяка фаза на конституционното дело.

Висшият адвокатски съвет счита, че искането за установяване на противоконституционност на разпоредбата чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето (доп., ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.), направено от омбудсмана на Република България, е допустимо.

Настоящото искане е обосновало убедително всички условия за допустимост, поради което следва да бъде разгледано по същество. В него са цитирани и подробни аргументи от Решение по дело №12/2021 г. на КС, с които е обявена за противоконституционна разпоредбата на чл. 64, ал. 2 НПК на 05.10.2021 г. Предмет на оспорване е допълненото второ изречение на чл. 64, ал. 2 НПК (ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.), което в отклонение от общото правило допуска при форсмажорни обстоятелства (извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия и т.н.) или при писмено изразено съгласие от обвиняемия и неговия защитник, производството по искането за първоначално вземане на мярката за неотклонение „задържане под стража“ да се проведе чрез видеоконференция.

Законопроектът за изменение на НПК беше изработен и представен за предварително становище на заинтересованите институции с писмо на министъра на правосъдието. Висшият адвокатски съвет е взел отношение по предлаганите промени, но сред тях не е било оспореното от омбудсмана допълнение в чл. 64, ал. 2 НПК, което е било направено в хода на разглеждането на законопроекта в Народното събрание. Следователно, адвокатурата като институция не е изразявала становище по предмета на конституционното дело.

II. По съществуващото на искането:

Съгласно действащата редакция на чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето (доп., ДВ, бр. 110 от 2020 г., в сила от 30.06.2021 г.), лицето, чието задължително настаняване и лечение се иска, трябва да бъде разпитано лично от съда и ако възникне необходимост, следва да бъде доведено принудително.

На задължително настаняване и лечение подлежат психично болни лица с установено сериозно нарушение на психичните функции или с изразена трайна психична увреда в резултат на психично заболяване, както и лица с умерена, тежка или дълбока умствена изостаналост, съдова или сенилна деменция, които поради естеството на заболяването си могат да извършат престъпление, което представлява опасност за близките, за околните, за обществото или застрашава сериозно здравето им. За да бъде постановено задължително настаняване и лечение по отношение на едно лице, следва да са изпълнени едновременно двете законови предпоставки : лицето да страда от тежки психично заболяване, както и поради характера и тежестта на психичното заболяване да съществува възможност за извършване на престъпление от страна на това лице.

Предвид необходимостта от обективна преценка за наличието на тези две предпоставки, законодателят е поставил изискването за лично явяване на лицето или принудително довеждане, за да може съдът да добие преки и непосредствени впечатления преди да постанови своето решение.

Когато здравословното състояние на лицето не позволява да се яви в съдебното заседание, съдът е длъжен да придобие непосредствено впечатление за неговото състояние. В тези случаи, както и при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, извънредна епидемична обстановка или други форсмажорни обстоятелства, лицето, чието настаняване се иска, както и вещото лице, назначено да даде експертно мнение, може да участват в делото и чрез видеоконференция, като самоличността им се удостоверява от директора на болничното заведение или от упълномощено от него лице.

В искането за обявяване на противоконституционност са изложени аргументи, които ВАС споделя напълно, че се ограничава правото на българските граждани на свободен достъп до съд, доколкото „съдебният състав, разглеждащ

делото, няма възможност лично и непосредствено да възприеме обстоятелствата, свързани със здравословното състояние на лицата с психични разстройства, и да направи обективна преценка за нуждата от задължително настаняване в лечебно заведение“. Липсват гаранции за пълноценната реализация на правото на защита на лицата с психични разстройства, защото липсва пряк контакт между тях и защитниците им в рамките на процедурата. Освен това, разпоредбата, която урежда тези изключения, не е точна и изчерпателна, и не отговаря на стандартите на принципа на правовата държава във формален смисъл. С нея се въвеждат ограничения на законодателно ниво на основни права на гражданите без лимит на действие във времето и без да е налице друго право или принцип от конституционен ранг, чиято защита оправдава подобни ограничения. Атакуваната разпоредба не отговаря както на българските стандарти за справедлив съдебен процес, установени в законодателството и в практиката на Конституционния съд, така и на международните стандарти, установени в Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и в практиката на Европейския съд по правата на човека.

Безспорно, личната, физическа среща между съдията и лицето, чието настаняване и лечение се иска, проведена пряко, без използването на съвременни технически способности за комуникация, гарантира спазването на правата и законните интереси на конкретното лице и е гаранция за справедлив съдебен процес.

Въведеното изключение от общото правило в изречение 3 на чл. 158, ал. 5 от Закона за здравето фактически отменя правата, въведени в националното ни законодателство от върховния закон: право на лична свобода и неприкосновеност, право на защита, когато са нарушени или застрашени права или законни интереси, право на защита във всички стадии на процеса. Предвиденото изключение не може да бъде оправдано за провеждане на видеоконференция като алтернатива на присъственото заседание, тъй като само преките и непосредствени възприятия на съда могат да гарантират, че лицето изразява своята свободна воля и не е под физически или психически натиск. За сравнение разпоредбата на чл. 64, ал. 2 от НПК, преди да бъде обявена за противоконституционна, гласеше, че при обявено извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия, други форсмажорни обстоятелства или при изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник, обвиняемият може да участва в делото и чрез видеоконференция, като в тези случаи самоличността му се удостоверява от

началника на затвора или началника на ареста или от определен от тях служител.

Прокарвайки паралел между двете правни уредби, се установява, че съдебния контрол чрез видеоконференция по чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето е по-ограничителна и увреждаща правата на настаняваното лице от тази по чл. 64, ал. 2 от НПК. Докато чл. 64, ал. 2, изр. 2 от НПК допускаше видеоконференцията да се провежда при „изразено писмено съгласие на обвиняемия и неговия защитник“, то такава възможност в чл. 158, ал. 5, изр. 3 от Закона за здравето липсва.

Допуснатото като изключение от правилото провеждане на изслушването на лицето, за което се иска задължително настаняване и лечение чрез видеоконферентна връзка за осъществяване на процедурата, лишава съда от възможността да придобие преки впечатления за обективното състоянието на лицето и във връзка с това - за достоверността на неговите твърдения, особено в условията на по-големия риск от използване на способности за физическо ограничение, предвидени в НАРЕДБА №1 от 28.06.2005 г. за реда за прилагане на мерки за временно физическо ограничаване при пациенти с установени психични разстройства, прилагани за центровете за психично здраве. Тези реални опасения се поддържат и от изложението за наличие на сигнали, с които институцията на омбудсмана е сезирана.

Според разпоредбата на чл. 5, § 1 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, задължителното лечение по своята същност е лишаване от свобода, следователно следва да се създадат гаранции за защита от произволно лишаване от свобода, произтичащи от текста на Конвенцията, както и от практиката на Европейския съд по правата на човека, приел по редица дела, че съдебният контрол на лишаването от свобода следва да отговаря на основни изисквания за справедлив съдебен процес, каквито гаранции липсват в хипотезата на въведената видеоконференция с чл. 158, ал. 5, изр. трето от Закона за здравето.

Безспорно с решението си по горепосоченото дело №12/2021 г. КС установява изисквания към правото на защита, които са относими и към съдебния контрол над настаняването на задължително лечение, а именно: „Непрекъснатият достъп до правосъдие обаче следва да е уреден в съответствие с принципите на правовата държава, а възможностите за използване на видеоконференция,

предоставени от закона, следва да позволят провеждането на ефективен и справедлив съдебен процес съобразно международните стандарти за основните права, така че правовата държава да остане правова и в ситуации на извънредни и опустошителни събития, когато правата на човека се нуждаят от защита в най-голяма степен.“ Конституционният съд изрично е приемал, че стандартите относно правото на достъп до съд като част от правото на защита, прилагани в България, не могат да бъдат по-ниски в сравнение с онова, което предвиждат установените международни стандарти (Решение № 3 от 2011 г. по к. д. № 19/2010 г., Решение № 1 от 2012 г. по к. д. № 10/2011 г.).

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

В заключение, Висшият адвокатски съвет подкрепя искането на Омбудсмана и предлага на Конституционния съд да обяви оспореното предложение 3 от чл. 158, ал. 5 Закона за здравето /ЗЗ/ за противоконституционно. С него се дерогира същността на едно право на българския гражданин, което българската държава трябва да зачита съобразно своя основен закон. При липсата на легитимна цел е въведено ограничение, което надхвърля необходимото за осъществяване на правосъдието, с което е нарушена разпоредбата на чл. 4 от Конституцията. В риск е поставена ефективната защита на основното право на лична свобода и неприкосновеност по чл. 30, ал. 1 във вр. с чл. 56 от Конституцията. Неоправдано са накърнени и гаранциите на гражданите по чл. 122 от Конституцията, че имат право на защита във всички стадии на процеса, по ред определен със закон.

**ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:**

АДВ. Д-Р ИВАЙЛО ДЕРМЕНДЖИЕВ